

Marta Hargašová, Tomáš Novák

PŘEDMANŽELSKÉ PORADENSTVÍ

 GRADA

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Marta Hargašová, Tomáš Novák

PŘEDMANŽELSKÉ PORADENSTVÍ

Grada Publishing

PhDr. Marta Hargašová, CSc.

PhDr. Tomáš Novák

PŘEDMANŽELSKÉ PORADENSTVÍ

Recenzovala PhDr. Eva Gbelcová

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

tel.: +420 220 386 401, fax: +420 220 386 400

www.grada.cz

jako svou 3047. publikaci

Odpovědná redaktorka Jana Jindrová

Sazba a zlom Václav Juda

Počet stran 144

Vydání 1., 2007

Výtiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

Husova ulice 1881, Havlíčkův Brod

© Grada Publishing, a.s., 2007

Obrázek na obálce © doc. MUDr. Pavel Žáček, Ph.D.

ISBN 978-80-247-1730-2 (tištěná verze)

ISBN 978-80-247-6047-6 (elektronická verze ve formátu PDF)

© Grada Publishing, a.s. 2011

OBSAH

Úvodem	7
1. O manželství a poradenství	8
1.1 Co je manželství	8
1.2 Sliby a obřady	11
1.3 Radit se, či neradit se?	13
2. Styly intimního soužití	17
2.1 Tradiční manželství	18
2.2 Otevřené manželství	21
2.3 Skupinové manželství	23
2.4 Komuny a komunity	26
2.5 Swinging – výměnný sex	29
2.6 Singles	32
2.7 Homosexualita	33
2.8 Závěrem	36
3. Heterosexuální vývoj	38
3.1 Stadia heterosexuálního vývoje	38
3.2 Teorie výběru partnera	42
3.2.1 Duplikační teorie	43
3.2.2 Teorie komplementarity potřeb	44
3.2.3 Procesuální teorie formování partnerské dyády	45
3.3 Rodinný životní cyklus	48
3.4 Láska	52
3.4.1 Prameny, podstata a vývoj lásky	52
3.4.2 Různé druhy lásky	55
3.4.3 Barvy lásky	59
3.4.4 Vývoj lásky jako vývoj vztahu	61
4. Formy předmanželského poradenství	64
4.1 Individuální poradenství	64
4.1.1 Charakteristika klientů	65
4.1.2 Nejúčinnější poradenské přístupy	66
4.1.3 Práce s lidmi bez partnerských vztahů	68
4.2 Párové poradenství	70

4.2.1	Rozhovory před manželstvím	72
4.2.2	Devětkrát „ano“	76
4.2.3	Psychologie – kompas soužití	79
4.3	Hromadné poradenství pro manželství a rodičovství	87
4.3.1	Výchova k životu v rodině	91
4.3.2	Na co si dávat pozor	92
4.3.3	Co nefunguje aneb Některé chyby při výchově k rodinnému životu.	93
4.3.4	Nedostatky organizátorů	95
4.3.5	Co by měli vědět adolescenti aneb O partnerských vztazích, rodině, rodičovství a sexualitě	97
	Partnerský vztah, manželství a život v rodině	97
	Potřeby dětí a jejich výchova	97
	Život před narozením	98
	Sexualita, antikoncepce, sexuálně přenosné nemoci	106
	Beseda stokrát proč?	107
	Beseda nad „sextstem“ aneb Motýli nám nepomohou.	114
	Přednáška a beseda na základě administrace dotazníku Postoje k manželství a rodičovství.	120
	Přednáška o partnerských vztazích vycházející ze systémového pojetí rodiny	127
	Diskusní skupiny s předem určeným programem	132
4.3.6	Realistické shrnutí	134
4.4	Skupinové poradenství	133
	Literatura	137

ÚVODEM

Vzpomínání skoro jako „z dědečkovy krabičky“

„Je to fascinující, prudce se rozvíjející oblast. Teorie se navzájem doplňují, prolínají, směřují k integraci teoretických přístupů. Není možno identifikovat ‚čisté‘ proudy, postupy, psát definitivní statě. Ten, kdo pochopí podstatu a trendy těchto změn, dokáže sám tvořivě pokračovat...“

Citace je převzata z na první napohled pramálo lákavé publikace, vysokoškolských skript Filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě. Autorka: Marta Hargašová. Název: „Poradenská psychológia. Predmanželské, manželské a rodinné poradenstvo.“ Typ písma: „socialistický xerox“, hustý tisk, 90 stran textu, mizerný papír, bledě zelená obálka připomínající obal armádních předpisů, cena ovšem lidová – 5,50 Kč. Rok vydání 1983. Počet výtisků 360, tedy opravdu komorní.

Skripta potěšila hned dvakrát. Především obsahem. Dále proto, že mohla vyjít autorce, která patřila mezi občany kádrové třetí, někteří soudili že až čtvrté kategorie. Na fakultě se držela jen díky tomu, že „pod Prešpurkom kraj Dunaja“ měl i mráz z Kremlu svá specifika.

Obsah zaujal Věru Capponi, honosící se titulem prozatímní pověřené vedoucí Krajské manželské poradny v Brně, natolik, že rozšířenou verzi vydala jako samizdat pro interní potřebu poraden. Když jsem po letech ve skriptech listoval, zaujalo mne, že nijak nezastaraly. Možná proto, že neobsahovaly úlitby mocným. Navíc mne zajímalo, co bylo dál. Jak byla naplněna vize tvořivého pokračování. Vyzval jsem tedy doktorku Hargašovou ke spolupráci. Napsala první část publikace o vymezení různých forem poradenství, kapitolu o individuálním poradenství a popsala skupinové projekty ověřené na středních školách na Slovensku.

Kdyby Věra Capponi (1946–1998) nepodlehla zákeřné chorobě, napsala by knihu s námi.

T. N.

1. O MANŽELSTVÍ A PORADENSTVÍ

1.1 CO JE MANŽELSTVÍ

„Manželství je sexuální uspokojení s milovaným partnerem opačného pohlaví, se kterým jsme ochotni a schopni řídit cykly práce, plození, výchovy dětí a volného času tak, abychom zabezpečili našim potomkům všechny podmínky pro jejich zdravý růst a osobnostní rozvoj.“

Tak definoval manželství Erik H. Erikson v polovině minulého století. Je to **psychologický ideál** soužití muže a ženy v manželství ve své maximální podobě. Tak jako každý ideál, i tento je v životě skoro nedosažitelný. Má však své nespočetné variace, které manželé spoluvytvářejí v tom kterém stadiu rodinného životního cyklu a v průběhu života tak, jak plyne čas, mění se svět a oni stárnou. Za opravdové štěstí můžeme považovat, když je ve vztahu vašeň, láska, přátelství, a to ať simultánně, anebo v různé míře postupně. Soužití přináší mnoho problémů, vše souvisí se vším, vzájemně se ovlivňuje. Manželství je každodenní sdílení života vyplývající z přesvědčení, že dva jsou více než jeden a nejhorší je samota. Podobá se pulzující kouli, která se proměňuje – stlačuje se, deformuje, rozpíná a vyrovnává, ale vždy znovu a znovu nalézá svůj funkční tvar. Ne automaticky, ale s přičiněním obou. Kde je přátelství, přimhouří se oči v sexu, nedostatek peněz vyváží příjemný sexuální prožitek, radost z dětí zmírní některá osobní nedorozumění a nutí k rozvaze. Horší je, když nefunguje vůbec nic. Absentují city, myšlenky, slušnost, sex i peníze.

Sociologie vidí manželství z jiného zorného úhlu, než je láska a lidské štěstí. Manželství je základem rodiny a rodina, jako primární sociální jednotka, je základem fungování společnosti. Plní svoje funkce jak ve vztahu ke svým členům, tak i ke společnosti, ve které všichni žijí. Společnost se podobá včelímu úlu a rodina nebo domácnost je jednou buňkou jeho plástu. Bez ohledu na to, jací lidé vstupují do manželství a jakou láskou se milují, společnost od nich očekává, že jako rodina budou plnit podobné, standardní funkce.

Rodina plní čtyři základní funkce:

- *ekonomickou (dodává pracovní síly na trh práce, podniká, stará se o materiální zabezpečení svých členů),*
- *biologickou (zachování rodu, sexuální uspokojení),*
- *výchovnou (socializace, interiorizace hodnot, norem, cílů dané společnosti),*
- *emocionální (uspokojení základních lidských potřeb – lásky, jistoty, bezpečí a spolunáležitosti).*

Muž a žena vstupem do manželství přijímají role, které jsou jim společností ukládány. Jejich plnění už není jen čistě individuální záležitostí, nad jejich dodržováním bdí právo.

Právníci vidí manželství a rodinu prostřednictvím zákonů. Rodinné právo říká:

- *Manželství je právem upravené životní společenství muže a ženy.*
- *Uzavírá se souhlasným vyhlášením muže a ženy, před orgány státu anebo církve anebo náboženského společenství.*
- *Vyhlášení je veřejné a slavnostní, odehrává se v přítomnosti svědků a dokazuje, že oba partneři vstupují do manželství dobrovolně.*
- *Uzavřením manželství vstupují manželé do právního vztahu, přebírají na sebe závazná práva i povinnosti.*

Právní normy se liší od morálních tím, že za jejich nedodržení existují sankce. Ze společenského hlediska tedy právo zabezpečuje jisté minimum morálky v manželských a rodinných vztazích. *Spravedlnosti se dosáhne lehko nařízenými, ale to neplatí pro dobré věci.* Pro ně je zapotřebí vůle, snaha i rozum, když selžou svědomí a city. Ale i tresty, sankce, když se překročí společensko-kulturní rámce. Zákonem vymezené manželství se podobá siluetě promítnuté na plátno, se kterou se porovnává realita. Když se obrysy shodují, je všechno v pořádku, když ne, je třeba zakročit. Každá kultura však hází na plátno svůj vlastní stín. To, co je někde normální, morální, je jinde nepřijatelné a trestné. Třeba takové mnohoženství. Nikdo se asi nepohoršoval, že kníže Samo měl dvanáct žen, a když si Svatopluk bral sestru českého vladyky Bořivoje Svatožizňu, jistě již měl mnoho souložnic. Obyčejnému člověku stačila na životní trápení jenom jedna žena.

Rádi říkáme, že evropská kultura vyrostla z řeckého umění, římského práva, francouzských idejí rovnosti a bratrstva, anglické utopické ekonomie a křesťanského soucitu. To vše se jistě promítá i do naší nemateriální kultury a do představ o monogamním soužití muže a ženy.

Zatímco psychologie má tendenci zdůrazňovat primární a sekundární potřeby jednotlivců a lidské blaho, které vyplývá ze spolužití, sociologie si všímá úlohy manželství a rodiny ve vztahu k měnícím se vnějším podmínkám, právo se snaží udržet lidské pudy a špatné stránky osobnosti na uzdě systémem sankcí, bdí nad tím, aby se v manželství dodržovaly především povinnosti. Lásky jako základní prvek výběru partnera je historicky celkem mladý jev.

A co o manželství říká **náboženství**? Podle římsko-katolického náboženství vzniklo manželství tehdy, když Bůh stvořil pro Adama Evu, a tedy je starší než hřích. Proto je posvátné. Svou přirozenou povahou je manželská láska zaměřená na dobro manželů, na plození a výchovu potomstva. Plozením v manželství dostal člověk účast na tvořivé božské síle. Zdá se, že člověk tu znamená muž, protože žena má být ve všem mužovi podřízená. Muž se podílí na tvořivé božské síle a žena je jen pomocníkem d'ábla?

Manželství je svátost, svazek, který spojil Bůh, a co Bůh spojil, člověk nerozlučuje. Je to jakási svatozář, odraz něčeho, co nás převyšuje, a my s vírou, nadějí a láskou v pokoře celý život plníme slib věrnosti daný před Bohem. Církev si váží všech projevů lásky, kterými si manželé upevňují svůj slib, navzájem se podporují a obohacují. Dialog mezi manželi se uskutečňuje prostřednictvím tělesného a duševního *sebedarování*. Vznešená slova. Ale i jiná světová náboženství věnují manželství a rodině velkou pozornost a získávají nadšené pokračovatele.

Filozofie – královna věd – nemůže sama, vlastními prostředky řešit otázky soužití muže a ženy. Partnerské a rodinné vztahy se však nedají řešit mimo rámec filozofického poznání, zvláště *etiky*. I pro současného člověka má význam poznání starověkých myšlenek a novověkých filozofů od Sokrata, Aristotela ze Stageiry, Tita Lucretia Cara až po současného amerického Sokrata, kterým je S. Covey, u nás známý knihou *Sedm návyků pro úspěšný a harmonický život* (1997). Názory moudrých jsou vzory, když si ujasňujeme vlastní životní filozofii, hledáme odpovědi na otázky: *Jaký je smysl mé existence v tomto světě? Co má pro mne nejvyšší hodnotu? Jak chci žít?*

Podstata řešení problémů člověka a mezilidských vztahů, manželství a rodinného soužití vychází ze třech základních zdrojů: filozofie (včetně náboženství), speciálních věd o člověku a umění.

Z **umění** jsou to především romány, novely, divadelní hry a filmy jako součást duchovní kultury, která se vznáší nad příslušníky své epochy a zpětně je formuje. Už jsme skutečně velmi vzdáleni od řeckých tragédií, které se nehrály jen pro kratochvíli, ale učili lidi a do vědomí jim vštěpovali určitý morální obsah. Faidra, Médea nebo Klytaiméstra byly symboly spalující

vášně, šílené lásky, morálního úpadku, zločinu ze žárlivosti. Neodrážely příběhy všedních dní v Athénách, ale varovaly před ničením rodinného a společenského života. Současné literární umění obvykle rozmatává nějaké specifické problémy, krize a konflikty, vypráví příběhy neurotických nebo psychopatických osobností, soustřeďuje se na výjimečné, kriminální nebo absurdní situace a ve velké záplavě „duchovního zboží“ se už máloco stává nezapomenutelným. Pokud se nad námi momentálně něco vznáší z této strany, tak jsou to řídké opary televizních seriálů, „horkou jehlou ušitých“ muzikálů, romantických relaxačních telenovel a občas i něco zářivého. Šťastný život páru a rodiny se jeví jako čtenářsky a divácky nepřitažlivý, nezajímavý, i když je jednou z největších životních hodnot. Úspěch „Obrázků z manželského života“ Ingmara Bergmana, filmů Woodyho Allena nebo „Krásky v nesnázích“ s podtitulem „O sexu, penězích a dobrém člověku“ Jana Hřebejka prozrazuje, že lidé se o manželský život zajímají a trápí se nad tím, jak žít. Ať už s oddacím listem, nebo bez něho.

1.2 SLIBY A OBŘADY

Za socialismu se u nás uznával jen civilní sňatek a mnoho lidí bylo v kostele oddáno víceméně tajně. Růst rozvodovosti v zemích, kde se svatba nábožensky posvěcovala, oproti těm, kde byla jen za občanským obřadem, byl však srovnatelný. Rozvodovost rostla bez ohledu na socialismus či kapitalismus. Tedy slib daný před Bohem a před představitelem státu měl zhruba stejnou moc. Manželství se rozpadávala stále víc, ale lidé se nepřestávali znova ženit a vdávat. Až vznikl názorový paradox, že rozvodu je proto hodně, protože je hodně svateb. Vzrůstá počet mladých lidí žijících bez formální svatby, ale současně se objevuje i renesance vstupu do manželství.

V rámci Evropy v roce 2003 nejvíce sňatků uzavřeli Dánové (6,5 sňatku na 1000 obyvatel), měli i nejvyšší porodnost a nižší míru rozvodovosti (2,9 rozvodu na 1000 obyvatel). Slovenské výsledky „sobášnosti“ – sňatků se shodují s průměrem Evropské unie – 25 (4,8 sňatku na 1000 obyvatel). V rozvodovosti vedou Češi (3,2 rozvodu na 1000 obyvatel) před Slováky, kde připadají dva rozvody na tisíc obyvatel. Méně než jeden rozvod na 1000 obyvatel (0,7) mají Turci, Irové a Italové, kteří souběžně vedou i v porodnosti (Turci 20, Irové více než 15 a Italové více než 9 dětí na 1000 obyvatel).

Počátkem devadesátých let, když se otevřely hranice, přicházeli k nám terapeuti a poradci z celého světa, aby nás poučili, jak se dělá poradenství

a terapie, často s představou, že ještě žijeme na stromech. S mnohými jsme našli společnou řeč. Jednou jsem v jedné expertize položila celkem obyčejnou otázku, která se americkým kolegům velmi líbila: *Proč manželé dávají svůj slib knězi nebo úředníkovi a nestojí tváří v tvář k sobě, když vyslovují tak závažná slova, jako je láska, péče a věrnost na celý život?* Ale ano, měli by si tato slova říkat z očí do očí a ne slibovat něco cizím lidem nebo neznámému Bohu. A dodnes nevím, zda některé nové formy obřadů nebo kýčové svatební scény v amerických „mýdlových operách“ s touto otázkou nějak souvisejí, nebo zda i zde platí: Když dva lidé říkají to samé, nemusí jít o plagiát, a ani to není to stejné.

V „Poučení o svátosti manželství“ se uvádí i druhá **formulace manželského souhlasu**, když snoubenci neopakují předříkávaná slova tváří v tvář knězi, ale podají si ruce a říkají je postupně, jeden druhému. Nejdříve muž:

„Já, Jaroslav, beru si Tebe, Veroniko, za manželku a slibuji před všemohoucím Bohem, že Ti budu věrným manželem a že Tě neopustím ani ve štěstí, ani v neštěstí, ani ve zdraví, ani v nemoci, a že Tě budu milovat a ctít po všechny dny svého života.“

Když si bral norský princ Haakon za manželku Mette-Marit, přednesl veřejně velmi osobní a podstatně delší řeč. Svatebčané jen s námahou dokázali – anebo také nedokázali – potlačit slzy nad tak velkou upřímností:

„...Myslím, že ještě nikdy jsem nebyl tak slabý a tak silný jako s tebou. Myslím, že ještě nikdy jsem nebyl tak plný lásky jako s tebou. Máš v sobě vše. Když si spolu povídáme, cítím se jako úplně jiný člověk. Děkuji, že mi dáváš tento pocit. Děkuji, že mi dáváš možnost žít s tebou... Je to dar... Jsem hrdý, že mohu být tvým životním partnerem. Proto jsme tu spolu. Teď jsme spolu. Mette-Marit, miluji tě!“

Je však jasné, že mnoho mladých lidí svatební řeč takto neprožívá a svůj slib doslova formálně oddrmlí. Často vůbec nevnímají obsah daného slibu ani závazek čestně obstát ve všech úskalích, které se za slovy mlhavě někde v dáli rýsují. Souvisí to i s všeobecnou ztrátou vážnosti slova v naší společnosti a s přečeňováním vnějších znaků úspěchu na úkor vnitřního obsahu.

V tom, co jsme uvedli o manželství v psychologické, sociologické, právní i náboženské terminologii, se už objevilo skoro vše. City a láska, pudy i sex, erotická přitažlivost i plodnost, vědomé rozhodování, vůle, ale i zodpovědnost, oddych a práce, péče, výchova, právní závazky, životní zisky i pády, narození i smrt, duchovní rozměr, naděje, obyčejné každodenní povinnosti i dramata a melodramata. Ta nejhorší realita manželského a rodinného života, která je někdy opravdu velmi krutá, se objevuje i v černých kronikách a kriminalistických zprávách.

Mnoho mladých lidí všech generací vždy znova opakuje známou větu, kterou považují za vlastní: „*Na to, abychom spolu žili, nepotřebujeme žádný papír. Ten nás přece nezachrání.*“ Papír opravdu ne. Svatební slib je slovo dané před společností. Svatební obřad je významnou životní událostí spojenou s právními důsledky, závazky i výhodami. Zdá se, že dané slovo, čest a společenské normy oslovují mladé lidi vždy méně než štěstí, láska a sex. Je to celkem přirozené, ale pro manželství jsou potřebná i méně prchavá ohniska. Někteří matrimonologové tvrdí, že **koncept manželství z lásky** jen maskuje zmatek, který nastal, když se oslabily kulturou nastavené sociální scénáře pro vstup do manželství. V naší kultuře je vstup do manželství bez lásky všeobecně nepřijatelný, přestože se i to někdy stává. Láska nemůže být jediným pilířem manželství, protože je velmi křehká, ale bez ní to nejde. A slovo, které jsme si navždy dali, samotné též nestačí. Víteží šťastná souhra biologických, psychologických, sociálních, duchovních a vnějších materiálních podmínek.

Obřady a rituály mají v našem životě své místo. Nepohrdejme jimi a využívejme je jako zážitky, na které se vzpomíná. Svatba v bílém, příjemné setkání s rodinou, zábava a svatební cesta do míst, která jsou daleko od všedního života, mohou zůstat v paměti jako zářivé stopy svítící i tehdy, když není jasno. Rodinné tradice, zvyky, naučené chování nemusí být nevyhnutelně „železnými košilemi“. Některé jsou příjemné, veselé a je třeba je chránit. Opakují se, je možné se na ně těšit a přinášejí zážitky souznění. Sem patří i společenský rituál různých přání, která nejsou spontánní výpovědí, vymyslel je někdo cizí, ale mohou potěšit:

*„Přejeme vám hodně štěstí, protože je krásné,
 hodně zdraví, protože je vzácné,
 hodně lásky, protože je jí málo,
 a hodně všeho, co by za to stálo.“*

1.3 RADIT SE, ČI NERADIT SE?

Má význam před vstupem do manželství se s někým poradit? Proč ne.

Sexuolog může poskytnout cenné informace a rady při nejasnostech okolo sexu, gynekolog a genetik jsou nezastupitelnými rádci ve vztahu ke zdravému potomstvu, psychiatr může přispět informacemi o zaručených

cestách do neštěstí a neurolog například o místech v mozku zodpovědných za nejistotu, úzkost nebo agresivitu, anebo o zlomku vteřiny, ve které můžeme zasáhnout a nedopustit, aby nás ovládly emoce, když nechceme. Neuropsychologie udělala velké pokroky, ale zatím není možné, aby si partneři běžně dali „prosvítit hlavy“, aby zjistili, jak jsou „funkční“. Právník umí celkem přesně říct, co platí a co ne, ekonom může navrhnout účinný systém rodinného hospodaření, pedagog se vyzná v tom, jak se nejlépe připravit na zvládnutí rodičovské role a kdy pomůže už jen „chůva v akci“. Kněz opírající se o závazné náboženské texty může nasměrovat manžele do vyšších sfér duchovních hodnot, hovořit o sjednocení duší a srdcí za předpokladu, že nadále zůstanou dvěma samostatnými osobami. Jeho rady nemusí být jednostranně duchovně zaměřené. Katolická mravouka už před více než padesáti lety poskytovala cenné rady pro výpočet neplodných dní.

Jen poradenský psycholog, který nemá v rukou ani exaktní nástroje přírodních věd, ani jasnou knihu zákonů nebo náboženských norem, je v situaci podobné Aristotelově peripatetické škole, kde se neradí, jen provází. Klade otázky a naslouchá. Poskytuje zpětnou vazbu a objasňuje to, co klienty zajímá. Pomáhá harmonizovat vztah a odhalí malé signály velkých problémů. Ale není jasnovidcem. Nežádejte od něho, aby vám pověděl, zda se k sobě hodíte a zda bude vaše manželství šťastné. Může však partnerům podat zrcadlo, aby lépe viděli své dobré stránky, ale i chyby. Motivuje je, aby se svých chyb zbavili. Povzbuzuje je k otevřené komunikaci a pomáhá jim naučit se, jak sdělovat i nepříjemné věci neubližujícím způsobem. Může spolu s klienty zvážit vnější rizika vztahu – ovšem recept na zaručené štěstí nezná. Umí však rozeznat mnoho indicií, které signalizují nebezpečí. Na některé věci přijde každý sám, ale možná až po pěti či deseti letech. Manželé se mohli zbavit trápení dříve, kdyby věděli jak. Anebo by k některým situacím a stavům ani nemuselo dojít, kdyby v pravý čas potkali někoho, kdo jim na cestu trochu posvítí.

A mohl by to být právě manželský poradce. Vyzná se v psychologických teoriích, umí diagnostikovat osobnost, mezilidské vztahy, ovládá metody psychologického působení, absolvoval různé poradenské a psychoterapeutické výcviky rozvoje poradenských kompetencí, zná ze své praxe manželské problémy a sám prochází úskalími života. Je odborníkem na vztahy. V partnerském vztahu se ani některé úplně banální věci nedají brát na lehkou váhu s vírou, že láska vše překoná. Blahosklonnost lásky, zavírání očí, bezradné odpouštění něčeho, z čeho mrazí, se krutě vymstí. Podobně jako dobrý přítel nebo někdo z rodiny, kdo už ví, co má a co nemá v životě

význam, může manželský poradce otevřít partnerům oči při odhalování tajemství intimního soužití. Jestliže jsou problémy jednoduché, více váží laická rada, protože je autentická a jednoznačná. S velmi komplikovanými a závažnými problémy může pomoci jen odborník. Také ale ne vždy. Protože člověk je bytostí biologickou, sociální, psychologickou a duchovní, žádná aristotelovská logika v tom není. Něco je v mozku naprogramované, nutná je přirozená shoda, něco je získané, dá se změnit, a o mnohých věcech je možné se dohodnout. Ale o lásce se dohodnout nedá. O trávení volného času, vaření a uklízení ano. Nesmí se hazardovat s důvěrou a hledat neustále to, co se najít nedá. Řečeno slovy R. Thákura: „*Lovím zlatého jelena... Hledám, co nemohu nalézt, a nalézám to, co nehledám.*“

Přátelé často radí: Jdi za hlasem svého srdce. Neber na nic ohled, jen na to, co cítíš. Je to tvůj život a máš právo na štěstí. To, co se považuje za hlas srdce, je však spíše intuice nebo přirozená sexuální přitažlivost. Psycholog by řekl: *Jděte za hlasem svého srdce, ale jako když slézáte skály, jistě si cestu rozumem.* To, co v jedné chvíli vypadá jako štěstí, může se v druhé zcela rozplynout. A vlastní štěstí se nedá stavět na neštěstí nebo úplném „vygumování“ druhých.

Úplně se oddat vášni – obzvlášť tehdy, když druhá strana neodpovídá, v nevhodný čas a na nevhodném místě – vede k zesměšnění a potupě. City volně puštěné „na spacír“ mohou i z velmi schopného člověka udělat karikaturu nebo mentální nulu. Je jasné, že někteří lidé spolu žít nedokáží, nemohou, a tady nepomůže ani dobrá rada, vůle a rozum. Psycholog buď přispěje k harmonizaci vztahu, nebo k jeho rozpadu. Rozhodnout se musí každý sám. Je lepší se rozejít na začátku než po letech trápení.

Hledat rady u kartářky, jasnovidce nebo numeroložky je zprvu zábava a má to alespoň tu výhodu, že si každý může všeobecně formulované vidiny vysvětlit po svém, dát jim vlastní obsah a udělat si pořádek v hlavě plné zmatku. Když věštkyně předpoví, že žena potká toho pravého, je rozhodně implantovaná naděje pro naivní osoby lepší než vlastní pesimismus. Víra znamená mnoho. Je jasné, že šťastné ženy k věštkyni nechodí a nešťastné se mohou přeladit nebo i propadnout do denního snění, že jednou, možná, přijede někdo na bílém koni, kdo je vysvobodí ze samoty. *Kdo je venku, chce dovnitř, kdo je uvnitř, často touží vyletět z klíčky.*

Manželství rozhodně není zlatou klíčkou, která oddělí manžele od všech, se kterými se dosud potkávali, zavře je do vymezené scény bytu a donutí je hrát role podle tisíciletého scénáře. Ani jim nikdo nenasadí okovy, které je spoutají tak, že nebudou moci svobodně dýchat. Manželství není stav, do kterého se spadne, ale cesta, po které jdou dva souputníci, každý po vlast-

ních, a na každé křižovatce se společně rozhodují, kterým směrem a jak půjdou dál. Štěstí závisí na mnoha vnějších i vnitřních podmínkách, ale i na ochotě být šťastný. Ale také na názorech, postojích, sebeúctě a schopnosti v určité chvíli říci – Dost! Takhle ne! – a pokusit se začít žít jinak, lépe.

Mladý psycholog se rozhodl vyzkoušet partnerské páry, zda jsou připravené na manželství. Opatřil si policejní okovy a spoutal dvojice tak, že se nemohly od sebe pohnout. Měly společně překonat vzdálenost několika kilometrů přes méně osídlenou krajinu a podle mapy se do večera dostavit na předem určené místo. Velmi se divil, že to mnozí nezvládli. Vypůjčili si sekeru a pouta odstranili. Došli, ale nespoutaní. Co si o tom myslíte? On nechápal výhrady, že tímto úkolem nezjišťoval vhodnost osobností pro manželství, ale daleko více pro práci špiónů. Manželským poradcem se nestal. A není to škoda.

2. STYLY INTIMNÍHO SOUŽITÍ

Když pozorujeme lidi v různých společenských situacích, v pracovních vztazích, na hokejovém zápase, při protestních pochodech, na lyžařském zájezdu nebo na procházce v parku, často nás napadne, jak málo víme o tom, jací lidé se skrývají pod povrchem těchto obrázků. Co se děje v neviditelných sítích jejich intimního života? Je to bohatý, nebo chudý život? Je naplněný tradičním, nebo nějakým novátorským obsahem? Žijí naplno v realitě, nebo se jejich soukromý život přesouvá do imaginárního světla blikající obrazovky? Je úspěch relací typu „Vyvolení“ či „Nevěsta pro milionáře“ odrazem bídy v důvěrných vztazích? Je sex opravdu jen zábavou mladých a je nechuť k sexu, ovlivněná pracovním zatížením, typická jen pro Japonce? Do jakého manželství se chystají vstoupit mladí lidé v Čechách a na Slovensku? A chystají se vůbec vstoupit?

Nemáme k dispozici množství odborných studií, které měl Bernard I. Murstein, když redigoval svou knihu *Exploring Intimate Life Styles* (1978), abychom si mohli vytvořit objektivní obraz neviditelné tváře naší současnosti. Často jen tušíme, že se něco děje, a snad nám pomohou informace o *tradičním a otevřeném manželství* (J. J. Knapp a R. N. Whitehurst), *skupinovém manželství* (A. Ellis, W. Hutchinson, L. L. Constantine a J. M. Constantine), *swingu* (D. Denfiel), *singles* (R. W. Libby), *homosexualitě* (V. L. Bullough), *sexuální svobodě* (J. R. Smith a J. R. Smith), *alternativních formách manželství* (M. White a C. Wels) a *životě za hranicemi manželství* (R. W. Libby). To jsme vyjmenovali alespoň průkopníky zpracování uvedených témat.

Inzeráty, internetové výzvy a příběhy zklamaných lidí signalizují, že mnohé z uvedených netradičních forem intimního soužití se objevují i u nás, jenže lidé se v nich neorientují, nevyznají a hledající lásku padají do sítí, o kterých vůbec netušili, že existují. Ale také pro mnoho sčítaných lidí zřejmě znamená skupinové manželství, skupinový sex a otevřené manželství to samé. Pokuste se vnímat rozdíly a utřídit si názory na jiné formy intimního soužití, než je tradiční manželství.

2.1 TRADIČNÍ MANŽELSTVÍ

Tradiční manželství se nejčastěji spojuje s adjektivy konformní a nemoderní. Přizpůsobit se znamená přijmout model spoluzítí dané společnosti, ve které člověk žije. V minulosti platil matrilineární a patrilineární model rodiny. V současnosti platí unilineární, egalitární – rovnocenný model.

K našemu historickému dědictví patří i **patriarchální model manželství**. Dominantní postavení má muž, otec, hlava rodiny, který ekonomicky zabezpečuje rodinu a rozhoduje o důležitých věcech, žena harmonizuje vztahy a stará se o fungování rodiny. Předpokládá se, že mezi manželi existuje emocionální, sexuální a finanční závislost. Protože existovala silná rodinná, společenská a náboženská kontrola, manželé se nerozváděli. V roce 1920 na Slovensku na sto sňatků připadal jen jeden rozvod a v Čechách asi čtyři. Žít v tradičním manželství bylo předepsanou normou a pro ženu i nevyhnutelností. Podle přísných křesťanských zásad měla být žena vždy a ve všem podřízena muži. Jen proto, že byla považována za pomocníka d'ábla a podřízovala se příkazům božím? Anebo to bylo jinak?

„Sedmého dne, když se král rozjařil vínem, nařídil..., aby před něho přivedli královnu Vašti s královskou korunou. Chtěl národům a velmožům ukázat její krásu... Ale královna Vašti se zdráhala přijít... Král se velice rozlítil a vzplanul hněvem. ... Královna Vašti se provinila nejen proti králi, ale i proti všem velmožům a proti všem národům, které žijí ve všech krajinách krále Achašveróše. Zpráva o královnině činu se donese jistě ke všem ženám a uvede jejich manžely v jejich očích v nevážnost... Uzná-li to král za vhodné, ať vydá královské nařízení, které se zapíše mezi zákony perské a médské a nebude přestupováno, že Vašti už nesmí předstoupit před krále Achašveróše; a její královskou hodnost ať dá král druhé, lepší než je ona. Až se vyhláška, kterou král vydá, rozuhlásí po celém království – a to je obrovské –, všechny ženy budou prokazovat úctu svým manželům od největšího po nejmenšího. ... Král poslal dopisy do všech královských krajin..., aby každý muž vládl ve svém domě...“

(Bible, Kniha Ester, kapitola 1, verše 10–22)

Postupem času byl přijat **unilineární – egalitární model manželství**, v kterém jsou muž a žena rovnoprávní. Rovnoprávnost je jako teze jasná, rovnost víceméně nemožná. Ve skutečnosti problém spočívá hlavně v tom, kdo se má komu přizpůsobit a jak si rozdělit povinnosti. Moderní kritici obviňují tuto instituci, že podporuje přetrvávání nerovností mezi mužem

a ženou a omezuje osobnostní růst manželů. Raní psychoanalytici šli ještě dál. Rodinu, přikrytou rouškou sexuálního tabu, přirovnávali k doupeti plnému zvrácených pudů, incestu a nenávisti, ze které by každý nejraději utekl, jen neví jak. Společenské regulátory nutily muže a ženu žít tak, že se cítili spíše majetkem v rukách druhého než jedinečnými lidskými bytostmi. Tradiční manželství omezovalo mezilidské kontakty jen na rámec rodiny.

V tradičním manželství jsou role a povinnosti rodově dané. Při vstupu do manželství každý věděl, co se od něho očekává. Rodová danost je odvozená z přírodního principu rozmnožování. K samici – ženě se váží ženské role a ženské povinnosti, k samci – muži zase mužské role a mužské povinnosti. Manželské role jsou dané, stabilní a po vstupu do manželství je třeba je přijmout a plnit. Bez diskuse. Vstupem do manželství přebírá muž status manžela a žena zase status manželky. Role je dynamický aspekt tohoto statusu – je to určitý standard chování, které se od manželky a později matky, manžela a otce očekává. Podobně jako divadelní role se i manželské role drží osvědčeného scénáře. Někdo je zvládne na Oscara, jiný amatérsky nebo je to propadák. Společnost stanovila manželské a rodinné role proto, aby zajistila co nejlepší fungování lidí ve vzájemných vztazích.

Povinností muže je zabezpečit rodinu po materiální stránce. Má právo rozhodovat o financích, investicích a trávení volného času. Má svobodu pohybu a zabezpečuje kontakty členů rodiny s vnějším světem. Identita muže je spojená s racionalitou, odpovědností, rozhodováním a fyzickou silou. Tradičně se představa bojovníka, vůdce a stratéga spojuje s maskulinitou. Zjednodušeně bychom mohli říci, že *muž je v rodině živitel, hospodář a opravář*.

Od ženy se očekává, že se bude přizpůsobovat muži, rodit děti, starat se o ně, vychovávat je a starat se o domácnost. V sexuálních vztazích se předpokládá výlučné právo muže iniciovat styk a povinnost ženy vyhovět mu. Od ženy se vyžaduje věrnost i to, že odpustí manželovi mimomanželské hříchy, když slíbí, že se to již nestane. Identita ženy je spojená s emocionalitou, harmonizací vztahů, obětavostí, oddaností muži a dětem. Tradičně je představa udržovatelky ohně, rodičky a pěstounky spojována s feminitou. *V rodině je žena domácí paní, vychovatelka a udržovatelka rodinných vztahů* i v rámci širší rodiny.

Lidé dnes většinou odmítají tradiční model manželství spojený s rodově danými rolami, ztrátou vlastní osobnostní identity ve prospěch párové identity, omezováním možností setkávat se s jinými lidmi mimo rámec vlastní rodiny. To neznamená, že odmítají manželství. Při vstupu do manželství by měli mít partneri jasno, jak si role rozdělí, jaké povinnosti kdo na sebe

převezme. Problém nastane, když sice tradiční role zamítnou, ale žádný nový model si nevytvorí.

Model moderního manželství je postavený na tezi, že manželské a rodinné role jsou relativně nezávislé na příslušnosti k pohlaví (gender) a že je možné vytvářet různé variace vnitřního fungování, rozdělení rolí a povinností. Společnost určuje rámec, neurčuje však způsob naplnění manželství a fungování rodinného systému, ve kterém mohou být společenské normy nahrazeny nebo doplněny soukromější a osobnější *dohodou*. Je věcí dvou svobodných lidských bytostí, které se rozhodnou spolu žít, jakým obsahem své soužití naplní. Moderní manželství je monogamní, stojí na dohodě o rozdělení rolí a neomezuje kontakty jen na rodinu.

V literatuře je tento problém znám jako *contract marriage* – individualizované dohody o manželství. Nejde o předmanželské smlouvy zaměřené na dělení majetku po rozvodu, ale o dohodu, jak spolu manželé budou žít. Najít svůj vlastní model egalitárního manželství není o nic lehčí než přijmout osvědčená pravidla, zvláště tehdy, když je jejich vlastní rodiče dobře vybrousili. Často jim však chybějí pozitivní vzory a se svými rolemi a povinnostmi se musí vyrovnávat sami.

To, kdo jaké povinnosti na sebe přebere, závisí na typu osobnosti, fyzických možnostech a profesní kariéře. Žena může být živitelka, muž v domácnosti, mohou mít společnou, ale i oddělenou pokladnu, děti mohou vychovávat oba, sami nebo za pomoci prarodičů. Mohou si vyčlenit vlastní sféry vlivu, moci a zodpovědnosti. Jen rodič musí ženo. To je rodově dané. Oplození už může být i ze zkumavky – *in vitro*. Ale to by přece jen mohlo zůstat tradiční a nemoderní.

V **dvoukariérovém manželství** se počítá se zabezpečením některých úkolů a povinností (chod domácnosti, péče o děti a jiné) blízkými i cizími osobami. Jestliže je to možné, vždy se jeden více angažuje a druhý čeká. Zpravidla žena odkládá svoji seberealizaci do období, kdy už děti nevyžadují, aby byla doma. Dnes mnohé vzdělané ženy bez problémů přebírají tradiční role v domácnosti, nedomáhají se „gender rovnosti“, protože intuitivně cítí, že takové soupeření není namístě, podporují kariérní růst manžela a věnují se dětem.

Nespokojenost v manželství souvisí s nesplněnými očekáváními, neúčastí toho druhého při plnění základních funkcí rodiny, s vlastnostmi partnerů, komplikovanými vztahy, se ztrátou magického kouzla a sexuální přitažlivosti. Návyk může ničit sexuální odpověď mužů a zatrpkllost, vzdor, nenávisť a jedovatost zase brání ženám spontánně prožívat sex. Když manželství neplní žádnou ze svých funkcí, je rozvod vykoupením, ale většinou to bývá bolestný zážitek pro všechny zúčastněné.